

etsi clericus persuasus fuerit se esse censura aut poena irretitum (n. 191) (1).

Pariter nec est irregularis clericus qui, prohibitus sub censura aut poena latae vel ferendae sententiae ne officium divinum celebret, illud nihilominus celebrat, et ita contrahit censuram aut poenam; nam ut constat ex dictis, ad hanc irregularitatem contrahendam oportet prius censura irretiri, et deinde, vi potestatis ordinis receptae, celebrare divina officia prohibita per censuram (2). Obstare prima fronte videtur responsio S. C. C. in *Basileensi*, 9 Febr. 1754. Nam episcopus monuit sacerdotem P. H. regularem ne, sub poenis et censuris ecclesiasticis ipso facto incurrendis, praesumeret deinceps monialium confessiones audire, donec a reverendissimo Ordinario Basileensi examinatus et approbatus fuisset. Sacerdos praesumpsit; et proposito dubio: « An P. H. incurreret suspensionem a divinis et irregularitatem ob confessiones exceptas a monialibus monasterii Obsberg, non obstante praecepto curiae episcopalis Basileensis »; S. C. rescripsit *affirmative et amplius*. Sed responderi potest hoc rescriptum non obstare, quia revera P. H. qui monialium confessiones pluries audierat, suspensionem et irregularitatem contraxerat; suspensionem, quando contra praeceptum episcopi primae monialis confessionem audivit; irregularitatem, quando jam censura irretitus alterius monialis confessionem recepit.

Item nec est irregularis clericus contra censuram aut poenam agens, si censura aut poena fuit certe et evidenter nulla, prouti declaravit etiam S. C. C. in *Herbipolen. seu Nullius Abbat. Fulden.*, 19 Julii 1704.

Quid vero si est dubia? Si clericus certo scit se a iudice ecclesiastico fuisse censura aut homonyma poena mulctatum, et modo solum dubitat utrum haec censura poenave

(1) D'Annibale, I, § 411, n. 31; Suarez, l. c., disp. XXXIII, sect. III, n. 7 ac alias; Engel, V, XXVII, n. 3.

(2) Suarez, l. c., disp. XXXI, sect. I, n. 71; D'Annibale, I, § 411, not. 24. Vide exempla in *Vercellensi*, 18 Aug. 1703; *Leodiensi*, Dispensationis, 2 Sept. 1718; *Nolana, seu Spoletana, censurarum seu irregularitatis*, 31 Jul. 1751; *Beneventana, Dispensationis ab irregularitate*, 26 Aug. 1780; *Savonensi*, 14 Sept. 1782, etc.

sit valida necne, censura ac poena interim urget, et ideo, contra illam celebrans officium divinum, irregularitatem non effugit (1), etiamsi interposita appellatio fuerit, et sententia deinde corrigatur. E contrario, si clericus dubitat utrum de facto censura poenave mulctatus sit, e. g. quia id audit per solam famam aut rumorem; aut utrum revera commiserit actum cui censura poenave adnexa est, irregularitas est dubia, sicuti ipsa censura ac poena, et ideo applicetur doctrina tradita n. 162 sequ. Cap. 5, *De clerico excomm.*, etc., de quo hac in re disputatur, non agit de irregularitate, prouti patet ex verbis finalibus *et non duximus infligendam*, cum irregularitas sit a jure; sed agit de suspensione perpetua vel depositione per sententiam ferenda (n. 363) (2). Tandem nec intelligitur irregularitas, si censura poenave, utcumque contracta, valida et certa, non prohibet illud divinum officium quod celebratur.

Quaenam officia divina prohibeat censura vel homonyma poena, desumere debes ex tractatu *de censuris*. Nos nonnulla exempla subjicimus pro suspensione.

367. Episcopus suspensus a *collatione ordinum* non est irregularis conferens primam tonsuram; bene vero episcopus suspensus ab *ordine pontificali*. Suspensus a *conferendo uno ordine determinato* non est irregularis conferens et inferiores et superiores (n. 149). Suspensus ab *usu pontificalium* vel a *pontificalibus* est irregularis si exercet functiones quae juxta rubricas exigunt insignia pontificalia, etiamsi illas exerceat absque insignibus pontificalibus, quia suspensio a pontificalibus insignibus etiam illas functiones indirecte et per accidens prohibet; at non est irregularis alias functiones exercens in apparatu pontificali (3), quia usus insignium pontificalium, idest mitrae, baculi pastoralis et pallii, prohibitus a censura, non est actus potestatis ordinis, licet locum habeat durante actu ordinis.

(1) Schmalz., V, XXVII, n. 37; Reiff., n. 15, cum communi et certa sententia ex cap. 40, *De sent. excomm.*

(2) Schmalz., l. c., n. 40.

(3) S. Alph., VII, n. 314; D'Annibale, l. c.; Schmalz., V, XXVII, n. 31; Gonzalez, in *comm. cap. 4, De clerico excomm. etc.*, n. 4.

368. Suspensus ab aliquo ordine determinato, e. g. a *subdiaconatu*, certe est irregularis in eodem solemniter ministrans, e. g. cantans epistolam cum manipulo. Certe non est irregularis, licet peccet, ordinem superiorem, e. g. diaconatum aut etiam presbyteratum recipiens (n. 362). Quaestio est num sit irregularis solemniter ministrans in ordinibus superioribus receptis sive ante sive post suspensionem. Quaestio huc redit num suspensio etiam actus superiorum ordinum afficiat; et quoniam sententia valde probabilis negat de quibuscumque actibus (n. 149), irregularitas in casu erit dubia dubio juris, et ideo applicanda est doctrina tradita n. 162 sequ. Hinc in exemplo allato, si subdiaconus suspensus a subdiaconatu recipit diaconatum et deinde cantat evangelium cum stola, peccat, sed non est irregularis: in hoc casu irregularitas ne dubia quidem videtur. Est autem dubie irregularis idem subdiaconus si ordinatus sacerdos Missam celebrat in qua legit epistolam cum manipulo. Suspensus vel interdictus ab *ingressu ecclesiae* in genere non est irregularis sacra faciens in oratorio privato, quia oratorium privatum in odiosis non venit nomine ecclesiae (1), et fortasse ob eandem rationem neque in oratorio publico; suspensus vero vel interdictus ab *ingressu ecclesiae* determinatae non est irregularis sacra faciens in alia ecclesia, ex cit. cap. 20, *De sent. excomm.*, in 6°.

369. Tandem sacerdos suspensus *ab ordine* valide absolvit a peccatis, sed exinde contrahit irregularitatem; e contrario suspensus *a jurisdictione* invalide absolvit, sed irregularitati obnoxius non est.

370. 4° Ut officium divinum exercuerit *serio*, non vero per jocum aut per modum scenicae artis: licet in casu a peccato gravi non excusetur. Quid si illud exercuerit simulate? Si officium divinum statum non capit ex intentione agentis, certe manet irregularitas (n. 364). Si officium divinum ex intentione agentis statum capit, uti e. g. ipsa

(1) Suarez, *De censuris*, disp. XXXV, sect. IV, n. 6; Pirhing, V, XXVII, n. 213; Engel, n. 99.

Missae celebratio, aut sacramenti administratio quae nulla est sine intentione ministri, Suarez, *De censuris*, disp. XI, sect. III, n. 14, probabilissimum putat non contrahi, quia actio illa, etiam ut procedit a tali operante, ex intentione ejus non est usus ordinis, sed fictio illius. Nobis videtur in hac quaestione eadem repetenda esse quae n. 337 in quaestione analogica diximus cum eodem Suarezio; nempe cum etiam in casu nostro lex intendat afficere exterius ministerium prohibitum per censuram poenamve homonymam, verius putamus irregularitatem manere. Igitur hic sicut illic irregularitas erit dubia. Ceterum irregularitatem contrahi ob caeremonias quae sacrificium Missae aut sacramenti administrationem comitantur, quaeque ab intentione ministri non pendent, evidens est.

371. 5° Tandem ut in hac celebratione divini officii *clericus peccaverit mortaliter* (n. 191). Hinc irregularitas non contrahitur, si peccatum est leve ob parvitatem materiae, e. g. si diaconus censuratus, hebdomadarius agens in choro, canit orationem cum *Dominus vobiscum* (1), et multo magis si id dicit privatim recitans officium (2); si episcopus impertitur benedictionem sine solemnitate, e. g. in itinere (3). Item haec irregularitas non contrahitur si aliqua verificetur causa auferens aut minuens dolum; quas causas viden. 200 sequ. Hic autem notandum est in cit. cap. 18, *De sent. excomm.*, in 6°, quod agit de locali interdicto, requiri ad hanc irregularitatem contrahendam ut violatio interdicti facta fuerit *scienter*, scilicet quod clericus dignoverit interdictum, dignoverit quoque illud officium divinum in loco interdicto vetari saltem cum illis solemnitatibus sub poena irregularitatis, et nihilominus illud celebraverit. Proinde putamus ab hac irregularitate excusare quamlibet ignorantiam, etiam crassam et supinam et etiam affectatam, cum quaelibet ignorantia excludat scientiam (n. 204). Pro irregularitate ex violatione aliarum censurarum seu homonymarum poenarum

(1) D'Annibale, I, § 409, not. 5, cum pluribus aliis.

(2) D'Annibale, l. c.; Schmalz., V, XXVII, n. 14; Suarez, *De censuris*, disp. XII, sect. II, n. 13.

(3) Schmalz., l. c.; Suarez, l. c., n. 21; Bonacina, q. 3, p. 9, n. 3.

nullibi scientia, aut temeritas, seu praesumptio exigitur; et in *cap. 9, cit. tit., De clerico excomm., etc.*, expresse dicitur ab hac irregularitate excusare ignorantiam probabilem censurae, non vero ignorantiam crassam, supinam et erroneam; quod nos explicavimus *cit. n. 204*, in fine. Proinde cum mica salis putamus esse accipiendum quod auctores passim tradunt, nempe hanc irregularitatem non contrahi, nisi temere censura violata fuerit (1).

372. Haec irregularitas quam huc usque declaravimus, totalis est, prohibet scilicet et posteriores ordines suscipere, et susceptos exercere, et beneficia obtinere, etiam cessante censura. Quod si quis pluribus censuris detentus ordinem exercet contra plurium censurarum prohibitionem, unam tantum contrahere irregularitatem certum est (*n. 197*), sicuti unum est peccatum unaque injuria ordini illata, cum omnes censurae vetent ordinem exercere unius virtutis intuitu, scilicet propter reverentiam sacri ministerii. Ita S. Alph., *VII, n. 359*; qui tamen censet hanc circumstantiam esse confidendam, quia in casu irregularitas pluribus *aequivalet*. Sed merito D'Annibale, *I, § 311, not. 31*, animadvertit hanc circumstantiam esse simpliciter aggravantem. Ceterum quamquam in relatis ab initio iuribus dispensatio ab hac irregularitate expresse R. P. reservetur, tamen haec est regula generalis, et non impedit quominus dispensatio ex potestate facta concedatur etiam ab aliis de quibus loquuti sumus *n. 216 sequ.*

C

*De irregularitatibus vel ex delicto vel ex defectu.**a) De irregularitate ex bigamia (2).*

373. Juxta nonnullos sacrorum canonum interpretes triplex distinguitur bigamia, scilicet *vera, interpretativa, similitudinaria*; juxta alios duplex tantum, nempe *vera* et

(1) Schmalz., *V, XXVII, n. 7*; Pirhing, *n. 40*; Reiff., *n. 9*; D'Annibale, *I, § 411*.

(2) Vide canonistas in tit. *De bigamis non ordinandis, XXI, lib. I Decret.*

interpretativa. Claritatis gratia nos bigamiam dividimus in *veram* et *non veram* seu fictitiam; quae deinde subdividi poterit in *interpretativam* et *similitudinariam*. De singulis agendum est.

374. I. Bigamia *vera* in sensu stricto tunc adest, quando vir duo matrimonia valida successive contraxit, quia tunc revera vir *bis uxorem* duxit, ut nomen bigamiae indicat (1). Igitur si vir successive contraxit duo matrimonia invalida, aut unum validum et alterum invalidum, bigamus vere non est; item si duo matrimonia simul contraxit, est *polygamus*, et non vere bigamus, cum alterutrum saltem matrimonium sit necessario invalidum (2); licet in communi loquendi usu hic *bigamus* appelletur. Quod si vir tres successive habuit veras uxores, erit *trigamus*, deinde *quadrigamus*, etc.

375. Jam vero bigamia vera inducit irregularitatem dummodo utrumque matrimonium fuerit consummatum. Hanc irregularitatem statuit ipsemet Apostolus, in *1^a Tim., III: Oportet episcopum* (quo nomine etiam presbyterum intelligit) *irreprehensibilem esse, UNIUS UXORIS VIRUM.... DIACONI SINT UNIUS UXORIS VIRI*. Quibus verbis Apostolus ab altari removet non tam polygamos simultanee quam simpliciter bigamos successive, quia qualitates speciales recenset necessarias in episcopis, presbyteris et ministris; polygamia autem simultanea omnibus prorsus hominibus prohibetur post Christum (3). Accedunt canones antiquissimi quorum nonnulli referuntur in *cit. titulo*.

376. Diximus hanc irregularitatem contrahi *dummodo utrumque matrimonium fuerit consummatum*. Si enim vel utrumque, vel alterutrum matrimonium remansit ratum tantum, vir est quidem vere bigamus, attentata vi vocis, sed minime est irregularis. Id licet ab Apostolo, *l. c.*, aperte non dicatur, tamen expresse traditur ab Innocentio III in

(1) Fagnanus, in *comm. cap. 1, cit. tit., n. 3 sequ.*; Suarez, *De censuris, disp. XLIX, sect. I, n. 1*, cum communi; Engel, *I, XXI, n. 2*; Lehmkühl, *II, n. 1026*.

(2) Suarez, *l. c., n. 5*.

(3) Suarez, *De censuris, disp. XL, sect. IV, n. 5*; Bellarminus, *De clericis, lib. I, cap. XXIII*.

cap. 5, cit. tit.; et in genere in hac materia de bigamia, quoties matrimonium carnale nominamus, hoc consummatum esse debet: quod semel pro semper dictum sit (1). Quod si vir cum eadem muliere aut cum diversis pluries fornicatus est, patet non esse bigamum, et idem Innocentius III, in *cap. 6, cit. tit.*, docet non esse irregularem; item si quis cum una inivit sola sponsalia de futuro et cum alia contraxit ac consummavit matrimonium. Quod si quis duplex matrimonium inivit et consummavit utrumque vel alterutrum nullum, nequit esse irregularis ex bigamia vera quae non adest: utrum et quando habeatur bigamus et irregularis ex fictione juris, infra exponemus.

377. In antiquitate celebris fuit controversia utrum esset bigamus ideoque irregularis necne, qui ante baptismum plures habuit et cognovit uxores, vel unam ante baptismum, aliam post baptismum, negante S. Hieronymo, in *can. 1, dist. 26*, in Decreto, affirmante S. Augustino, in *can. 2, cit. dist. 26*, et S. Ambrosio, in *can. 4, ejusd. dist.* Controversiam diremit Innocentius I, in *can. 13, dist. 34*; scilicet est bigamus, quia « in baptismo peccata remittuntur, non acceptarum uxorum numerus aboletur ». Sed cum ante baptismum irregularis dici nequeat, in casu suscipiens baptismum statim evaderet irregularis (*n. 198*). Vide etiam *can. 3, cit. dist. 26* (2).

378. Haec irregularitas est *ex defectu sacramenti*. Haec expressio ortum habuit a S. Augustino; legitur etiam in *cap. 4, 5 et ult., De bigamis*, et ita explicatur. Ratio sacramenti matrimonii consistit in repraesentatione unionis Christi cum Ecclesia (3). Atqui bigamia successiva, etsi in se honesta et sacramentalis, minus bene refert imaginem hujus unionis Christi cum Ecclesia, praesertim post utriusque matrimonii consummationem; quia *requiritur ad perfectam significationem sacramenti ut vir sit tantum unius vir, et uxor tantum unius uxor*, ut docet S. Thomas, *l. c., art. 1*; dum in casu nostro vir est duarum vir et carnem su-

(1) Suarez, *l. c., n. 4*; et *sect. II, n. 4*.

(2) S. Thomas, in *4, dist. 28, qu. 3, art. 2*.

(3) Vide nostrum *Tractatum canonicum de matrimonio, n. 220 sequ.*

am divisit inter duas. Ergo bigamia successiva minus plene de ratione sacramenti participat et ita aliquo sacramenti defectu laborat. Sive igitur propter hunc sacramenti defectum, sive quia saepe indicant quamdam concupiscentiae immoderantiam, secundae et posteriores nuptiae jure meritoque a fidelibus habitae fuerunt semper et habentur licitae quidem, sed minus honorabiles quam primae et quam casta viduitas: hinc bigami ordinatio dedecet statum clericalem, ejus ministerium foret minus honorabile ac utile, et ideo statuta est jure positivo haec irregularitas (1).

379. II. Modo de bigamia *non vera* seu fictitia. Haec habetur quando vir duas successive veras uxores reipsa non habuit, sed, positis nonnullis circumstantiis, ex fictione juris, censetur habuisse, et ideo declaratur irregularis: aliis verbis, quando adest aliqua bigamiae verae participatio vel imitatio quam jura considerant tamquam veram bigamiam in ordine ad irregularitatem. « Imo, ait Suarez, *l. c., sect. II, n. 1*, reipsa nihil aliud est per hos actus induci bigamiam interpretativam, quam a jure reputari et considerari ut defectus sufficientes ad inducendam irregularitatem. Unde... idem est quaerere an in his casibus bigamia interpretativa, vel quaedam specialis irregularitas contrahatur »; et quod ait de interpretativa, in genere de fictitia bigamia intelligendum est.

380. Ex his jam patet jura quae continent aut continere videntur irregularitatem ex bigamia fictitia, esse strictissimae interpretationis, tum propter irregularitatem, tum propter fictionem juris. Nam, ut ait Benedictus XIV, in epist. *Ad audientiam, 15 Febr. 1753, § 15*: « Fictionem juris inducere, indeque aliquod veluti consequens elicere, privati cujusque auctoris atque doctoris potestatem excedit, et in eo dumtaxat admittitur qui condendarum legum auctoritate pollet: unde vulgatum illud axioma: *Fictio legis non habet locum nisi in casibus a jure expressis*, ut advertit Fagnanus in *cap. In praesentia, n. 23, De probationibus* ».

1. « Quomodo potest hortator esse viduitatis qui ipse conjugia frequenter taverit? » ait S. Ambrosius, in *cit. can. 3, dist. 26*, in Decreto.

381. His positus, bigamia fictitia, ut supra diximus, juxta plures auctores subdividitur in *interpretativam* et *similitudinariam*. Videamus quandonam utraque bigamia cum irregularitate locum habeat.

382. 1° Bigamia interpretativa cum irregularitate verificatur quando, licet vir duas veras uxores successive non duxerit et cognoverit, tamen habentur aliquo modo duo matrimonia consummata ex parte viri, aut saltem habetur ex parte viri unum matrimonium consummatum, et ex parte uxoris copula habita cum tertia persona. Etiam in his casibus verificatur defectus sacramenti, quia caro dividitur inter plures, et in casu duplicis matrimonii vir non est *unus unius*, in casu unius matrimonii uxor non est *unica unicus*, ut loquitur Innocentius III, in *cap. 5, De bigamis*, cohaerenter iis quae habet D. Thomas citatus *n. 378*. Quod si matrimonium est nullum, habens tantum speciem matrimonii, etiam defectus sacramenti erit apparens et attentatus (1). Necesses est ut species hujus bigamiae interpretativae in jure expressas pro utroque casu duplicis et unius matrimonii recenseamus.

383. Pro primo casu duplicis matrimonii ex parte viri est species in *cap. 4, De bigamis...*, ubi Innocentius III agit de illis qui post contractum et consummatum matrimonium validum, vivente vel mortua uxore, receperunt ordines sacros, ac deinde matrimonium cum alia muliere etiam virgine attentaverunt et consummaverunt; et statuit: « Cum hujusmodi clericis qui quantum in ipsis fuit, secundas mulieres sibi matrimonialiter conjunxerunt, tamquam cum bigamis non liceat dispensare, licet in veritate bigami non existant; non propter sacramenti defectum, sed propter affectum intentionis cum opere subsecuto ». Porro haec irregularitas in casu contrahitur etiam ex matrimonio civili.

Quid vero si alterum matrimonium a clerico initum post ordinationem fuit simulatum? Nonnulli negant irregularitatem producere, quia non verificatur *affectus intentionis*, de quo Innocentius III (2); alii communius affirmant, quia *affectus*

(1) Suarez, *l. c.*, *sect. II*, *n. 7*.

(2) D'Annibale, *I*, § 418, *not. 13*; Layman, *De irregul.*, *cap. IV*, *n. 5*,

intentionis cum opere subsecuto, de quo Pontifex, non intelligitur « de intentione efficiendi verum conjugium, sed de intentione exterius contrahendi, quae intentio numquam deesse potest; supponimus enim exteriores nuptias voluntarie et libere exterius contrahi »; Suarez, *l. c.*, *n. 10*. Hic auctor affirmat se nullum gravem auctorem invenire qui contrarium teneat; quod ex citatis auctoribus patet verum non esse. Insuper praecipua ratio quam affert, scilicet quia hanc irregularitatem contrahit et ille qui matrimonium init cum scientia impedimenti, licet hic consensum matrimoniale habere non possit, solida non est, cum scientia impedimenti consensum matrimoniale necessario non excludat, ut videre est in nostro *Tractatu canonico de matrimonio*, *n. 793*. Igitur hanc irregularitatem nos dubiam habemus, et ideo censemus applicandam doctrinam traditam *n. 162 sequ.* At in foro externo simulatio numquam admittenda est, nisi evidenter probetur.

Pariter si primum matrimonium, ante ordinationem contractum, fuit invalidum, nonnulli negant irregularitatem contrahi (1), quia in specie *cit. cap. 4, De bigamis*, hoc matrimonium est validum, et ideo haec irregularitas non est expressa in jure, cum in odiosis, praesertim quae innuntur fictioni juris, non liceat argumentari de una specie ad aliam, et aliud jus hanc irregularitatem continens non habeatur. Alii communissime affirmant, quia, aliis omissis, non probatur evidenter primum matrimonium in specie *cit. cap. 4, De bigamis*, esse validum (2). Igitur etiam in hoc casu irregularitas videtur dubia.

384. Aliae species pro casu duplicis matrimonii in jure expressae non sunt, sed auctores *communissime* speciem

in fine, alique apud Suarez, *l. c.*, *n. 3*; Avila, *disc. VIII, dub. I*, § 2, *notandum in fine*; Engel, *I*, *XXI*, *n. 5*, *valde probabiliter*; Pirhing, *n. 17*, hanc quaestionem indecisam relinquit; Diana, *p. 4, tr. 2, n. 38*; Palao, *p. 8, n. 7*, apud S. Alph., *VII*, *n. 447*, qui contrarium habet *probabilius*.

(1) Diana, Avila, Enriquez, Koning, apud Salm., *cap. IX*, *n. 28*, qui hanc sententiam habent *probabilem*; D'Annibale, *I*, § 418, *not. 12*.

(2) Suarez, *l. c.*, *n. 11*; S. Alph., *VII*, 445, *probabilius*; Salm., *l. c.*; Sanchez, *De matr.*, *VII*, *LXXXIV*, *n. 3*.

cit. cap. 4, De bigamis, quae est de clerico in sacris constituto, extendunt ad clericum in prima tonsura aut in minoribus ordinibus tantum constitutum, et ad laicum (1). Proinde tradunt esse bigamum interpretative et irregularem clericum prima tonsura aut minoribus ordinibus tantum initiatum, et laicum qui post contractum et consummatum matrimonium validum, vivente vel mortua uxore, aliud contrahit, etiam cum virgine, et consummat invalidum propter impedimentum cognitum. Haec quidem est sententia communissima, unice innixa, ut diximus, *cit. cap. 4, De bigamis* (2). At vero D'Annibale, *l. c.*; animadvertit hanc doctrinam receptam fuisse contra omnes regulas juris quae vetant odia, praesertim quae inniuntur fictioni juris, extendere de specie ad speciem etiam ob identitatem rationis, quae heic non adest; quia matrimonium nullum ob impedimentum dirimens diversum ab impedimento ordinis sacri scandalum et peccatum minus grave secumfert. Dices: in *cit. cap. 4, De bigamis*, irregularitas infligitur *propter affectum intentionis cum opere subsequuto*, qui hic verificatur. Responderi potest hunc effectum intentionis cum opere subsequuto inducere irregularitatem in circumstantiis speciei *cit. cap. 4, De bigamis*; sed non probatur hanc irregularitatem inducere etiam in aliis circumstantiis. Dices ulterius: quomodonam admitti potest non esse bigamum virum qui, vivente vera uxore quam cognovit, aliam scienter superinducit et cognoscit, obtento e. g. divortio civili? Responderi potest heic agi de jure non constituendo, sed constituto; haec proinde irregularitas admittenda non est, nisi citetur canon qui ipsam contineat; ceterum vir in casu est irregularis ex alio capite, idest ex infamia juris (*n. 293*). Igitur non immerito D'Annibale, *l. c.*, concludit: « Ab hac sententia (communissima), etsi recepta contra omnes regulas juris, recedere omnino non ausim; sed liceat dubiam dicere irregularitatem hujusmodi, ut saltem ab Ordinario dispensari possit ». Multo magis irregu-

(1) Sanchez, *De matr.*, VII, XLVIII, n. 3; S. Alph., VII, n. 444; Salm., IX, n. 26; Schmalz., I, XXI, n. 5; Suarez, *l. c.*, n. 6 sequ.

(2) Suarez, *l. c.*, n. 6.

laritas dubia esset, si etiam primum matrimonium fuisset invalidum; aut alterum fuisset simulatum, vel bona fide initum (1) (quia in specie *cit. cap. 4, De bigamis*, alterum matrimonium fuit certe mala fide contractum); aut plures vel omnes istiusmodi circumstantiae concurrerent.

385. Pro altero casu unius matrimonii ex parte viri species in jure expressae in quibus est bigamia interpretativa cum irregularitate, sunt sequentes:

a) Si vir contrahit et consummat matrimonium cum vidua a suo primo marito cognita, vel cum muliere jam ab alio viro corrupta. Fagnanus, *l. c.*, n. 12 sequ., cum tribunali S. Rotae putat hoc in casu haberi bigamiam veram. Haec quaestio est puri nominis: sed quomodo potest esse bigamia vera in sensu stricto, cum vir in casu reapse *bis uxorem* non habuerit (2)? Hunc vero virum esse irregularem patet manifeste ex *cap. 3 et 5, cit. tit.* E contrario non foret irregularis vir qui matrimonium contraxit et consummavit cum vidua virgine, ex *cit. cap. 5*, cum divisio carnis verificata non sit; item nec qui duxit et cognovit mulierem ante matrimonium a se cognitam (3).

386. Cum vero praecitata jura agant de matrimonio valido, dubitari merito potest utrum vir irregularis sit necne, si ejus matrimonium cum vidua aut corrupta fuit invalidum. Triplex casus distinguendus est.

387. Si matrimonium fuit invalidum ob impedimentum ordinis sacri, responsio affirmativa certa est. Aliis verbis, clericus major matrimonium cum vidua a primo marito cognita aut cum muliere ab alio viro corrupta attentans et consummans, habetur bigamus interpretative et est irregularis. Id tradit expresse Innocentius III, in *cap. ult., cit. tit.*, ubi statuit quod cum hoc clerico « contra doctrinam Apostoli, tamquam cum marito viduae, dispensare non licet, non

(1) Negant irregularitatem Schmalz., I, XXI, n. 5; De Angelis, n. 2; Sanchez, *l. c.*, n. 6, cum Archid., Astens. et Bellamera; D'Annibale, *l. c.*, not. 13. Affirmant S. Alph., VII, n. 446, *communius et probabilius*; Suarez, *l. c.*, n. 8.

(2) Suarez, *l. c.*, sect. III, n. 2.

(3) D'Annibale, *l. c.*, not. 14; Sanchez, *De matr.*, VII, LXXXIV, n. 14; S. Alph., VII, n. 438; Suarez, *l. c.*, disp. XLIX, sect. III, n. 6.

propter sacramenti defectum, sed propter affectum intentionis cum opere subsequuto »; scilicet juxta Innocentium III hic clericus est irregularis, sicuti maritus viduae, de quo supra. Quamquam vero in *cit. cap. ult.* agatur de clerico matrimonium attentante et consummante cum vidua a primo marito cognita, tamen doctores communiter affirmant irregularitatem haberi etiam in casu quo mulier est ab alio viro jam corrupta, etsi non sit vidua (1). Porro irregularitas in casu contrahitur etiam ex matrimonio civili consummato, quippe quod est matrimonium attentatum (2). Num vero hic clericus excusaretur ab irregularitate, si simulate contraxisset, est quaestio inter doctores, de qua repete quae supra diximus *n. 383*.

388. Si matrimonium fuit nullum ob impedimentum ligaminis praesistentis, certa pariter est responsio affirmativa; nempe est bigamus interpretative et irregularis vir qui ducere et cognoscere audet mulierem valido matrimonio unitam et a suo marito cognitam. Id patet ex *cit. cap. 1, De bigamis*, ubi a sacerdotio removentur *bigami, poenitentes* et REPUDIATARUM MARITI, idemque traditur in *can. 1, dist. 55; can. 2, dist. 33; can. 15, dist. 34* etc., in Decreto; atqui *repudiata* seu *ejecta* est uxor a proprio viroque marito dimissa, remanente vinculo. Haec irregularitas aequè contrahitur sive legitimum divortium semiple-num intervenerit, sive non; sive vir uxorem dimiserit, sive uxor virum. Haec irregularitas nostris diebus, stante funesta divortii civilis lege, non difficile potest verificari.

389. Tandem si matrimonium fuit invalidum ob aliud impedimentum, communior sententia affirmat, ex *cit. cap. ult., De bigamis*, irregularitatem contrahi (3). Fagnanus, in *comm. cap. 1 cit. tit., n. 45*, refert: « Domini de Rota... articulo de mandato Papae mature discusso, unanimiter resolvunt

(1) D'Annibale, *I*, § 419; De Angelis, *I*, XXI, n. 3; Schmalz., *n. 9*; Pirhing, *n. 20*.

(2) De Angelis, *l. c.* Vide nostrum *Tractatum canonicum de matrimonio*, *n. 579*.

(3) Schmalz., *I*, XXI, n. 7; S. Alph., *VII*, n. 437; Suarez, *l. c.*, *sect. III*, *n. 3 sequ.*

clericum minorum ordinum qui de facto contraxit cum vidua, esse bigamum interpretative et egere dispensatione apostolica... et ita Urbanus VI dispensavit propter illam decisionem ». Sententia minus communis negat (1), quia odia, praesertim quae innituntur fictioni juris, de specie ad speciem extendi non debent, neque ob identitatem rationis quae in casu deest: maxime autem id dicendum est si in casu matrimonium initum fuit bona fide, quia adhuc longius recedimus a *cit. cap. ult., De bigamis*. Igitur irregularitas videtur esse dubia.

390. b) Si vir uxorem suam cognoscit, postquam haec per adulterium ab alio cognita fuerit. Exinde contrahi irregularitatem traditur in *can. 11 et 12, dist. 34*, in Decreto; qui canones, licet dicant absolute maritum fieri irregularem ex adulterio uxoris, tamen intelligendi sunt, si post adulterium maritus ad uxorem accesserit, ut docet Glossa, in *cit. can. 11, v. admitti*. Haec irregularitas contrahitur, etsi uxor coacte cognita ab alio viro fuerit, aut vir, accedens ad uxorem ejus, praecedens adulterium ignoraverit, aut adulterium sit omnino occultum (2). At in foro externo nemo ex hoc capite a statu clericali repelli debet, nisi « ejus uxorem adulterium commisisse, cum esset laicus, *evidenter* fuerit comprobatum », ut legitur in *cit. can. 11*; copula vero inter maritum et uxorem praesumitur ex voluntaria cohabitatione et condormitione post adulterium. Quod si vir committit adulterium et deinde ad uxorem suam accedit, non est irregularis; quia equidem in hoc casu defectus sacramenti aequè verificatur, addita insuper viri culpa, quod probat etiam pro hoc casu irregularitatem potuisse a fortiori constitui; sed de facto canones irregularitatem non continent, et in odiosis, praesertim quae innituntur fictioni juris, extensio de casu ad casum etiam cum pari aut potiori ratione fieri nequit (3).

(1) D'Annibale, *l. c.*, qui plures citat et inter alios Navarrum, *XXVII*, *n. 191*, qui affirmat ita conclusum fuisse in S. Poenitentiarum.

(2) Schmalz., *l. c.*, *n. 7*; Sanchez, *l. c.*, *n. 15, 19*; D'Annibale, *l. c.*, *not. 15*; S. Alph., *l. c.*, *n. 439*.

(3) D'Annibale, *I*, § 420; De Angelis, *I*, XXI, *n. 2*; Schmalz., *l. c.*; Suarez, *De censuris. disp. XLIX, sect. III, n. 9*, cum communi.

391. Quaeritur utrum irregularitas ex bigamia interpretativa, de qua huc usque, sit ex defectu, an ex delicto? Quando nullum peccatum, aut peccatum leve tantum intervenit ex parte viri, patet irregularitatem esse ex defectu, quia nequit esse ex delicto. Quando vero peccatum grave ex parte viri intervenit et est causa irregularitatis, doctores inter se non conveniunt. Nonnulli censent esse ex delicto (1), et ideo in illis casibus ad irregularitatem habendam exigunt in viro malam fidem. Alii putant esse ex defectu, et ideo non requirunt malam fidem (2). Ad rem Suarez, *l. c.*: « Haec irregularitas bigamiae non est ex delicto, et licet interdum interveniat delictum, ut quando duplex matrimonium contrahitur, vivente utraque conjuge, tamen principale fundamentum ejus non est delictum, sed significatio, etc. ». Igitur dubium est utrum haec irregularitas sit ex defectu, an ex delicto; quod satis est pro practicis conclusionibus, de quibus infra.

392. 2° Tandem bigamia *similitudinaria* habetur quando vir, post receptum ordinem sacrum aut post emissam solemnem professionem religiosam (idest post matrimonium spirituale cum Ecclesia aut cum religione), matrimonium attentat et consummat cum virgine. Videamus num haec bigamia secumferat revera irregularitatem.

393. In primis doctores communiter affirmant esse irregularem ex defectu sacramenti clericum in majoribus ordinibus constitutum, qui ante ordinationem in sacris uxorem non habuit aut non cognovit, et post ordinationem matrimonium attentat et consummat cum virgine (3). Aiunt hanc irregularitatem exprimi praesertim in *cap. 1, Qui clerici vel voventes...*, ubi de diacono qui alium diaconum vulneravit et uxorem accepit, Alexander III respondet episcopo:

(1) D'Annibale, *I*, § 418; Schmalz., *I*, XXI, n. 5 et 17; Sanchez, *De matr.*, VII, LXXXV, n. 10; Barbosa, *De off. et pot. ep.*, Alleg. XLIX, n. 25.

(2) Suarez, *l. c.*, sect. VI, n. 9; Salm., X, IX, n. 52.

(3) Garcias, *De beneficiis*, p. VII, cap. VI, n. 15; Schmalz., *I*, XXI, n. 8; Salm., IX, n. 36; De Angelis, *l. c.*, n. 3; Suarez, *De censuris*, disp. XLIX, sect. IV; S. Alph., VII, n. 418; Sanchez, *De matr.*, VII, LXXXV, n. 5; Vecchiotti, III, § 39.

quod si ille diaconus contrito et humiliato corde ad Ecclesiam redire voluerit, dimissa muliere quam accepit in uxorem, et absolutione obtenta, injuncta ei poenitentia de utroque excessu, post eam peractam dispensative poterit episcopus ei diaconatus officium reddere, et si perfectae vitae et conversationis fuerit, eum in presbyterum ordinare. Similiter in *cap. 2, ejusd. tit.*, idem pontifex de subdiacono qui matrimonium iniverat quique ab episcopo coactus fuerat uxorem ductam abjurare, mandat ut si ad monasticum ordinem transire voluerit, episcopus concedat eum ad majores ordines promoveri, si ita eidem episcopo post laudabilem conversationem ipsius visum fuerit; si vero ad religionem se transferre noluerit, episcopus eum neque in subdiaconatu ministrare, neque ad altiores ordines promoveri permittat: in minoribus tamen ordinibus concedit ut possit ministrare. Accedit *cap. 4, De clericis conjugatis*, ubi quid simile statuit idem Alexander III de sacerdote nuptias attentante, scilicet post longam poenitentiam et vitam laudabilem posse officio suo restitui et ex indulgentia sui episcopi ejus executionem habere. Tandem Suarez, *l. c.*, hanc irregularitatem deducit ex *can. 24, caus. 27, quaest. 1*, in Decreto.

394. At contra hanc communem sententiam objici potest Alexandrum III, locis citatis, non de irregularitate, sed de suspensione vel excommunicatione agere. Siquidem in nostro *Tractatu canonico de matrimonio, n. 570*, jam adnotavimus in casu hujus attentati matrimonii concilium Toletanum statuisset, *can. 6*, ut foemina in monasterium, clericus in coenobium detruderetur usque ad mortem; concilium Neocaesariense, *can. 1*, ut presbyter deponeretur et inter laicos redigeretur ad poenitentiam agendam; Alexander III, in *cap. 1, De clericis conjugatis*, ut episcopus per suspensionem et excommunicationem cogat clericum ad uxorem dimittendam et poenitentiam agendam; Clemens V, in *Clem. un., De consang. et affn.*, ut excommunicationi latae sententiae clericus subiaceat: quae excommunicatio relata est in const. *Apostolicae Sedis* inter excommunicationes Ordinariis reservatas, *n. 1*. Jam vero Alexander III in citatis juribus tra-